

A partir d'una senalleta de llata al British Museum

Apunts sobre els orígens de l'obra de pauma

Pere Cortada i Obrador



Senalla amb anses. Segle 6è-10è d C. de Qasar Ibrim. Egipte.



LA BIBLIOTECA DEL GOLEA
Capdepera
2019

Sumari

1. El museu 3
2. Qasr Ibrim, el lloc de trobada 6
3. De la *palmera dum* al garballó 8
4. La *revolució* de la corda 10
5. Les venus paleolítiques 15
6. Una eina per fer corda 18
7. L'agulla, una eina i un gran avanç tecnològic 20
8. Referències més antigues i importants
a la península i a Mallorca. La sandàlia 22
9. Lectures de referència. Willeke Wendrich 24
10. Conclusions 25
11. Epíleg. La moda. «L'estil mediterrani» 26

Referències bibliogràfiques 32

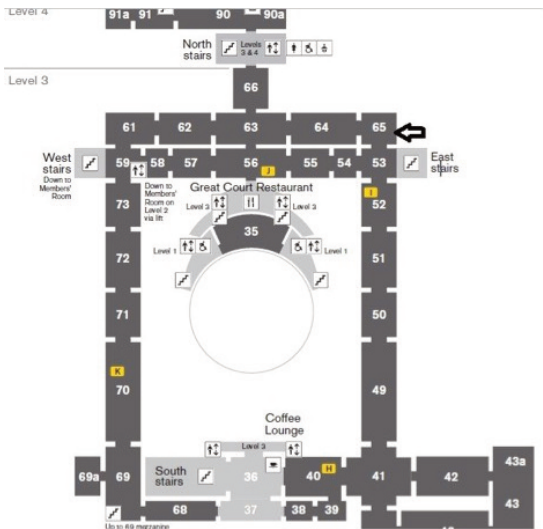
Bibliografia 33

CAP VERNELL

Nota

Els números entre parèntesi remeten a les Referències Bibliogràfiques de la pàgina 32.

[Tornar al Sumari](#)



1. El museu

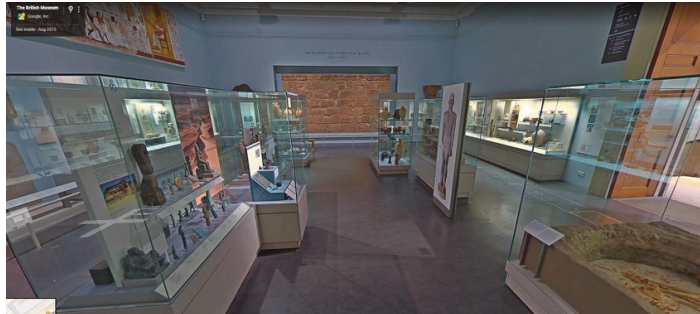
La sala 65 del British Museum, al tercer pis, està dedicada a Sudan, Egipte i Núbia.

Aquesta galeria explica la història de Sudan, el sud d'Egipte, Nubia i el riu Nil. Un corredor per al comerç i el moviment de persones i idees, és la regió on es troben les grans civilitzacions. Durant milers d'anys va ser un vincle vital entre l'Àfrica central, Egipte i el món mediterrani. Comparteix sala vora les grans obres com la pintura mural del Temple de Beit El-Wali (a la dreta de l'imatge), que Ramsés II va construir allà i el mur de pedra arenisca vermella de la capella de la piràmide de la reina Shanakdakhete (al fons de l'imatge)

Plànol del museu



Imatges de la visita virtual al museu a través del Google Maps





A la vitrina de la dreta, segons s'entra, es poden trobar diversos estris més moderns entre els quals hi ha dues senalles, la primera de llata amb anses, l'altra de ràfia.

Vegeu-ne els detalls a la fotografia de l'esquerra.

La senalla té una alçada de 25 cm x 44 cm d'ample, aproximadament.

La descripció: *senalla amb dues anses*. Aquí teniu la fitxa.

The British Museum

Research > Collection >

Collection online

basket

Object type	basket
Museum number	EA71899
Description	A two handled basket.
Culture/period	X-Group Culture
Findspot	Excavated/Findspot: Qasr Ibrim, Unit X2-2 Storage Pit 1; (Africa, Egypt, Qasr Ibrim (Nubia))
Materials	fibre
Technique	plaited (basketry)
Location	On display: G65dc18
Condition	good, complete
Acquisition name	Donated by: Egypt Exploration Society; Division of Finds: Egyptian Antiquities Organisation
Acquisition date	1989
Department	Ancient Egypt & Sudan
BM/Big number	EA71899
Registration number	1990.0127.82
Additional IDs	QI 72.11.23/18; QI 72/336

[Large image >](#)

Image service:
[Use image >](#) [Request new photography >](#)

Recommend

Font: [British Museum](#).

Com podeu veure, és una adquisició relativament recent, de l'any 1989, donada per l'Egypt Exploration Society.

Quant a la senalla, podríem afirmar sense error que està feta a Capdepera, té voretes i és ben igual a una de 8 braces.

Quant al Museu Britànic sabem que sols exposa el 4% dels fons egipcis, per tant hem de pensar que una senalleta de 1500-1000 anys té rellevància per si mateixa. Una darrera dada del British: la reestructuració i modernització que es fa ver arrel de les reformes realitzades entre l'any 1997 i el 2000, que acabaren amb la Great Court, una plaça coberta al centre del Museu Britànic, dissenyada pels arquitectes *Foster i Partners* i





que és la plaça coberta més gran d'Europa. El sostre és una construcció en vidre i acer amb 1.656 panells de vidre de forma única. Del 2000 encà el Museu Britànic ha crescut fins a convertir-se en un dels museus més grans del món, cobrint una superfície de més de 75.000 m² de superfície d'exposició, que mostra uns 50.000 articles de la seva col·lecció.

Moltes preguntes sorgeixen a partir d'aquesta descoberta:

- Què fa una senalleta de llata a un dels museus més grans del món i el tercer amb més visites?
- És la senalleta més antiga del món?
- Hi ha altres referències a l'antiguitat?
- Què té Núbia, que no s'hagi trobat a altres llocs?
- On és Qasar Ibrim?
- Quina importància té el teixit de fibres vegetals en el desenvolupament humà?
- Perquè fins ara no s'havia esmentat als llibres d'història?

En principi, ressenyar dues obres mil anys més antigues que la senalla i que també es troben al Museu Britànic. La seva rellevància és que són escultures on personatges porten senalles de teixits vegetals, possiblement d'obra de pauma:



Estela de pedra d'Asurbanipal.



Detall d'un monument de pedra de Shamash-shum-ukin amb senalla. 668-655 aC. Del temple de Nabu a Borsippa, l'Iraq

Estela de pedra d'Asurbanípal: es mostra al rei amb una senalla de terra en el seu cap com a constructor reial.

Inscripció cuneïforme a la part davantera i posterior. Cultura / període Neo assiri Data 668 aC-655 aC.

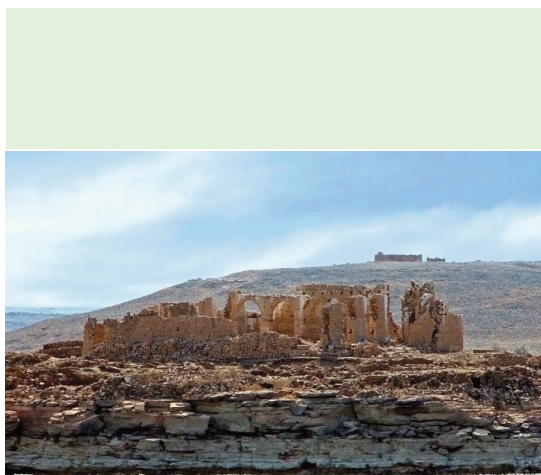
Excavat: Temple de Marduk (Àsia, l'Iraq, l'Iraq del Sud, Temple de Marduk (Babilònia)

A títol d'anècdota esmentar que Asurbanípal fou la persona més culta del seu temps.

Dimensions. Alçada: 36.8 centímetres Ample: 22.2 centímetres Profunditat: 10.2 centímetres Pes: 24.5 quilograms

Com ha canviat l'arqueologia els darrers trenta anys? Intentarem respondre a aquestes i altres preguntes al llarg d'aquest article.

[Tornar al Sumari](#)

[Tornar al Sumari](#)

Qasr Ibrim, Egipte.

2. Qasr Ibrim, el lloc de trobada

El lloc arqueològic de Qasr Ibrim es troba en un penya-segat amb vistes al Nil, l'Alt Egipte, on gairebé mai plou, i tan alt sobre el riu que mai es va inundar. Això va permetre que les restes orgàniques es conservessin gairebé del tot. El lloc va ser ocupat per gairebé 3000 anys, fins que les autoritats governants van ordenar oficialment el seu abandonament el 1812.

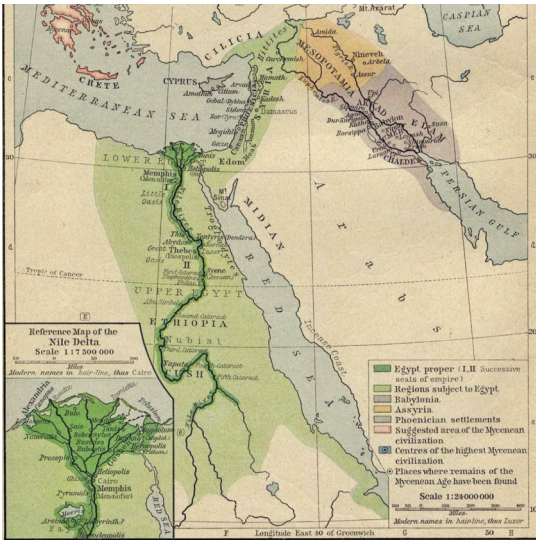
La construcció de la presa alta d'Assuan des de finals de la dècada de 1950 i la conseqüent creació del llac Nasser van transformar Qasr Ibrim en una illa i van inundar els seus voltants. La Egypt Exploration Society (EES), Londres, va organitzar les excavacions d'emergència en el lloc des de la dècada de 1960 en endavant. Les restes acumulats en el lloc van llançar objectes de cistelleria, cuir, estores, papirs, tèxtils, fusta i fins i tot restes de menjar.

De fet, Qasr Ibrim va produir molts milers de fragments tèxtils i peces completes. Els elements més complets, interessants, inusuals o importants van ser catalogats, netejats, fotografiats i preparats per a la seva publicació per Elisabeth Crowfoot i Nettie Adams. (1)

La terra africana de l'antiga Núbia es trobava a la vall del Nil immediatament cap al sud de l'antic Egipte. Amb el pas del temps, la gent d'aquesta regió va desenvolupar una sèrie de cultures que va aprofitar les tradicions africanes i egípcies. Els nubians van comerciar extensament amb Egipte i en ocasions els reis nubis dominaven Egipte.

Núbia es va dividir en dues regions principals: Núbia inferior i Núbia superior. Baixa Núbia era la regió septentrional s'estén gairebé a 400 km de la primera catàrta del Nil a la zona al voltant de Semna i la Segona Catàrta del Nil. Avui, correspon a la zona de sud d'Egipte i el nord de Sudan. Núbia superior (que es trobava al sud de la Baixa Núbia) allargada al





De Núbia a Mesopotàmia



Placa commemorativa amb senalla Ur-Nansha 2500-2400 a.C (Mesopotàmia).

llarg del Nil fins a la Sisena Cataracta del Nil i Khar-tum. Correspon a el que avui és el centre de Sudan. El riu Nil que flueix a través d'aquesta regió és sovint anomenat el Nil mitjà. Una cataracta al riu Nil és una secció del riu que fluïa sobre les roques resultant en una secció de ràpids que flueixen en lloc d'un tram de canal d'aigua navegable.

Núbia va ser un vincle important entre Àfrica subsahariana, Àfrica del Nord i el Món mediterrani. La regió tenia una de les primeres societats urbanitzades del nord-est Àfrica, va ser travessada per importants rutes comercials entre Àfrica i la Mediterrània i contenia rics recursos naturals. Els antics faraons egipcis van obtenir grans quantitats d'or de les mines nubianes. El control de la zona va passar repetidament entre els governants locals i els faraons egipcis.

Si la relació entre Nubia i l'imperi egipci és intensa i evident, també hi ha dades que permeten afirmar que, tot i la llunyania, abans, al neolític, hi hagué relacions comercials (i per tant de coneixement) entre Mesopotàmia i Núbia. La cistelleria possiblement fou una d'elles.



Il·lustració egípcia amb senalles.

[Tornar al Sumari](#)

[Tornar al Sumari](#)

3. De la *palmera dum* al garballó

El garballó no és una planta estesa per a tot el Mediterrani. Sols la trobam al Mediterrani Occidental. Per trobar exemplars de senalletes tan semblants a les nostres és necessari que allà hi hagi una palmera semblant al nostre garballó.

A Egipte hi ha la *palmera dum*, *Hyphaene thebaica*, que és un tipus de palmera de diversos troncs (estípits) i fruits ovalats i comestibles. És originària de la Vall del Nil a Egipte i Sudan i en zones de ribera al nord-oest de Kenya. En l'Antic Egipte aquesta palmera es solia usar pels seus fruits, la seva fibra i la seva fulla, en canvi la palmera datilera no era autòctona d'Egipte i només es feien dàtils si es podia pol·linitzar.



La seva fibra i fulles eren emprades pels habitants de la vall del Nil per fer tot tipus de cistelles. Era considerada sagrada a l'Antic Egipte i la seva sembra s'ha trobat en nombroses tombes de faraons. El setembre de 2007 es va anunciar que s'havien trobat 8 cistelles, fetes amb aquesta palmera, de 3.000 anys d'edat, a la tomba de Tutankhamon.

Com es pot apreciar, les fulles són molt semblants a les del garballó. [vegeu imatges del costat]



Palmera *dum*.

Per contra, el garballó, *Chamaerops humilis*, és un palmera petita, nativa de regions que voregen el mar Mediterrani a l'oest. També anomenada palmera nana o palmera dom falsa. Ve't aquí la semblança. És l'única espècie del gènere *Chamaerops* (un gènere que deu el seu nom a l'adverbi grec χαμαι «a terra» i αἱ ῥῶπες «a l'imatoll»). Els grecs l'anomenaven *Phoenix chamaeriphes*. Les altres espècies classificades inicialment en aquest gènere han estat reclassificades en gèneres veïns com a *Trachycarpus*.

Vistes les similituds entre les dues palmeres, les evidències senyalen que l'obra de palma i els objectes havien de ser similars. De fet a les imatges de les



Garballó.

excavacions dels anys 60 tots els nadius portaven senalles de llata. L'única part del procés que no he trobat constància és de l'ensofrat.

A títol anecdòtic esmentar que l'exemplar amb més anys de garballó que es coneix està a Pàdua (Itàlia), La palma di Goethe, que va ser plantada al voltant de 1.585.



La palma di Goethe.

[Tornar al Sumari](#)

[Tornar al Sumari](#)

4. La revolució de la corda

«Una corda de garballó d'1 cm. de diàmetre pot arrossegar-se sense que es trenqui uns 200 kg. de càrrega. L'única referència de fibra vegetal a Mallorca és la d'un teixit fet amb garballó procedent de Son Serralta a Puigpunyent». Rosselló-Bordoy (1971) (2)

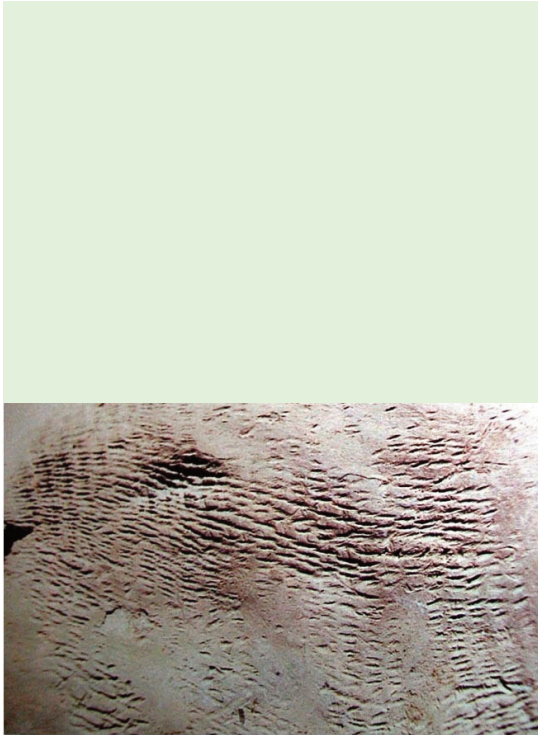


V. Gordon Childe

V. Gordon Childe (1892-1957), prologava a la seva obra *Los orígenes de la civilización* (1936, primera edició en anglès), l'advertència de que en tractar-se de prehistòria, gairebé tots els enunciats haurien de ser acompanyats de la frase: **«amb els testimonis de que ens dispo fins ara, la probabilitat afavoreix l'opinió que...»**, en conseqüència, deman que el lector inclogui aquest afegit a la majoria dels enunciats aquí expressats.

El mateix Gordon Childe afirma: «Hi ha trets generals que són comuns a moltes societats. Les característiques comunes més notables són el treball de la fusta, la fabricació d'objectes de terrissa i la indústria tèxtil... La preparació i l'emmagatzematge d'aliments fets amb cereals ha de suposar l'haver aconseguit abans la fabricació de recipients que puguin contenir líquids calents, una característica universal de les comunitats neolítiques sembla haver estat la fabricació d'olles. En realitat, es possible que la ceràmica s'hagués descobert abans de l'establiment de l'economia productora d'aliments. És possible que s'hagués originat en la cocció accidental d'una cistella recoberta amb argila, per poder servir de recipient a l'aigua. Un parell de petits fragments trobats en una suposada etapa paleolítica, suggereix aquesta possibilitat. Però fins al període paleolític la fabricació de peces de terrisseria no és comprovada en gran escala; un lloc neolític està ple, generalment, de restes d'objectes de terrissa trencats». (2)





La diferència entre el teixit de fibres vegetals i la ceràmica està en que aquesta darrera suposa un procés químic (coure el fang a més de 500°C) que es va entendre com a màgic molts segles. Aquesta és la primera referència de que disposam sobre els teixits de fibra vegetal del que podem anomenar arqueologia clàssica. Però si posam atenció a les dades següents observam que les darreres investigacions i troballes són de fa menys de 25 anys:

Les troballes (1990) a les excavacions arqueològiques de Pavlov I i Dolní Vestonice I, II a la república Txeca descobriren d'empremtes de fibres vegetals sobre fang. La importància és que ens porta lluny del neolític (5000 anys abans de Crist) per situar-nos entre 29.000-24.000 anys abans de Crist).

Soffer et al. (2000) que va observar que els teixidors de l'Alt Paleolític de Moràvia no només fabricaven diversos tipus de cordills, sinó que també produïen cistelleria trenada i teles trenades i llises que s'acosten als nivells de sofisticació tècnica fins ara associats exclusivament amb el Neolític i períodes posteriors. Malauradament, molta d'aquesta tecnologia és evident només per a aquells que tenen una experiència considerable amb la cultura material perible i han examinat l'evidència original de primera mà. En un tros d'argila cuita de l'àrea de Dolní Vestonice/Pavlov es van trobar les impressions de substàncies de fibres vegetals. I va ser provat i demostrat que era possible amb les eines de l'època tot el procés de recollida d'ortigues, aixafament de la tija sec, preparació del feix de filaments, filat del fil i després teixit. (3)

Per tant, ens hauríem de fer més enrere en el temps per localitzar els orígens del teixit de les fibres vegetals. Cap als 40.000 anys abans de Crist. A l'arqueologia clàssica, els estudis sobre la cultura material del Paleolític Superior, període de la nostra prehistòria que abasta des de fa uns 40.000 anys fins a uns 12.000 abans del present, havien centrat les anàlisis dels principis tecnològics de la humanitat basant-se en la producció masculina de diverses eines de pedra. De fet Paleolític significa «edat de pedra». El rol de les dones, quedava limitat a la reproducció de l'espècie amb un

comportament passiu, suposadament havien quedat fora d'aquestes activitats.

Evidències recents han avalat un clar desafiament enfront d'aquesta ortodòxia clàssica dominant: en l'actualitat, són cada vegada més nombrosos els experts que sostenen que els fets bé podrien haver estat molt més complexes i diferents d'aquesta versió convencional. Amb tota probabilitat, es va assenyalar, les fibres d'origen vegetal usades per trencar o teixir cordes i elaborar productes tèxtils, van tenir en el desenvolupament cultural humana una importància almenys equivalent a la producció d'utensilis de pedra. Tota una ruptura en la mirada de la creativitat humana.

Aquestes afirmacions no es basen en un buit hipnòtic, sinó que han anat cobrant força al compàs de nous descobriments o de la reinterpretació dels ja existents, agitant considerablement el debat sobre el tema. Es tracta d'arguments que han encès la qüestió perquè, per un costat, han reubicat el protagonisme a la tan valorada i reverenciada indústria lítica, i per un altre, perquè són les dones que sempre han estat estretament associades al món de les plantes. En essència, aquesta nova tesi sobre els orígens i el desenvolupament del processament de les fibres vegetals posa en tela de judici, res menys, que la suposada passivitat laboral femenina.

Elizabeth W. Barber, convençuda de la profunda incidència de la fabricació de les fibres en el desenvolupament tècnic de la humanitat, va proposar el 1994 **el concepte de revolució de la corda** per fer èmfasi en la importància d'aquesta tecnologia, almenys a partir del Paleolític Superior. La científica, recolzada per cada vegada més investigadors, ha assenyalat en diverses publicacions que l'ocupació de fibres o arrels «va obrir la porta a un enorme rang de noves formes de treball i millores en la supervivència».

La corda, continua E. W. Barber, es pot emprar simplement per fer coses, però també per carregar, per sostenir o per capturar». Certament, entre els usos potser més reveladors del processament de les fibres vegetals destaca la seva capacitat per potenciar el transport.



Elizabeth W. Barber,

Durant el Paleolític, els humans vivien agrupats en petites grups nòmades de 30 o 40 persones que es desplaçaven a la recerca d'aliments i, traslladant-se d'un lloc a un altre, portaven amb ells gossos de curta edat al costat de diferents utensilis i aliments (4)

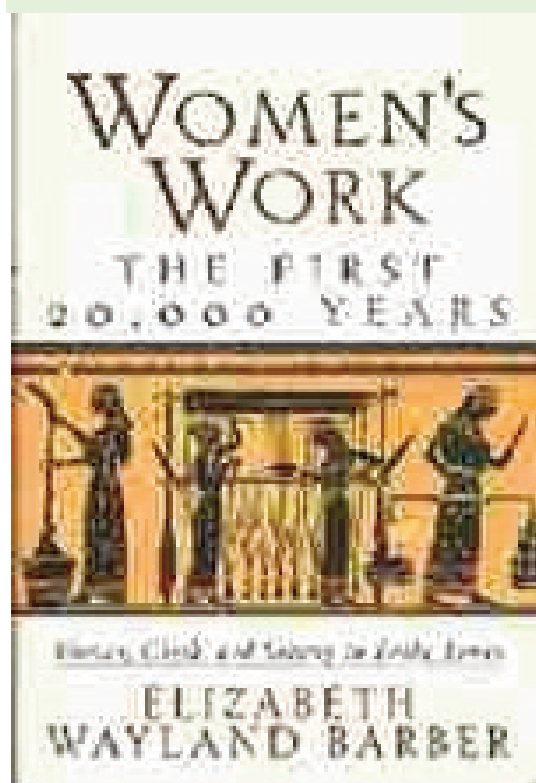
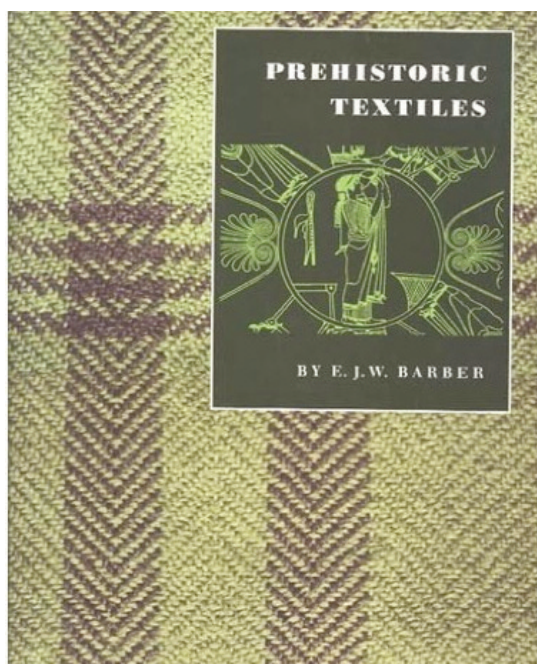
Sembla raonable pensar que en aquesta constant no es cobrarien només les seves mans, i per això, molts autors coincideixen en què el nomadisme només seria possible si disposava d'una rudimentària tecnologia de transport. Idea que s'ha vist reforçada pel descobriment d'eines que, fins ara desconegudes, molt bé podrien haver estat la fabricació i processament de les fibres.

Elizabeth Barber sosté que l'ús de cordes va tenir tal transcendència que «va permetre que els humans poblessin gairebé qualsevol nínxol del planeta al que podien arribar». Per la seva banda, el prestigiós antropòleg James Adovasio, de l'Institut Arqueològic de Pennsilvània, un reconegut expert en arqueologia de gènere, ha corroborat aquesta idea afirmant que «la revolució de la corda fou un gran esdeveniment en la nostra història. Quan la gent va començar a manipular les plantes i els seus productes es va obrir una vasta perspectiva per al progrés humà». (5)

Això suposa un canvi de paradigma en el concepte de la pedra com a fonament de l'existència de la humanitat.

Elizabeth Barber va ser de les primeres a declarar que, per causes relacionades amb la conservació, els estris de pedra, des de les seves formes més primitives fins a altres molt més sofisticades, han perdurat en abundància fins a l'actualitat. I és degut precisament a aquesta riquesa de testimoni i durabilitat per la qual cosa s'han convertit en el referent per definir el Paleolític (paleig: *antic*, litos: *pedra*), tant des del punt de vista de la investigació acadèmica com per al públic en general. Per contra, pel fet que els estris de fibra són efímers, es deterioren i desapareixen amb relativa facilitat, el ritual interpretatiu ha subestimat la indústria tèxtil davant d'una sobrevaloració de la indústria lítica. Per tant, molt del que és essencial era invisible als ulls i el investigable.

En els jaciments arqueològics sí que han subsistit materials de fibra, però són molt pocs els arqueòlegs



que fins ara han tingut la possibilitat real i la formació requerida per detectar-los; i molt menys, per recuperar-los i considerar-los susceptibles d'interès científic. Diversos investigadors coincideixen en admetre que, en realitat, es tracta d'una tasca que sovint resulta delicada i molt tècnica. És més, en els centres d'estudi especialitzats tradicionalment s'ha ofert escàs interès i per tant inadequada formació al respecte. Seguint les idees pioneres d'Elizabeth Barber, molts autors accepten avui que durant llargs anys s'han arrossegat considerables deficiències en explorar la veritable dimensió plural i multiexpressiva de la cultura material del Paleolític.

En aquest punt és important subratllar que diverses dades, curosament analitzats procedents de fonts tan fidedignes com el registre arqueològic i les investigacions etnogràfiques, estan proporcionant de manera gradual però constant, un seriós suport a aquestes novetats emergents no hegemunitzades per l'imperi lític. Per tant podem concloure que sense el teixit de fibres vegetals la humanitat no hagués pogut desenvolupar la ceràmica i el tèxtil. De fet, el teixit de fibres vegetals és un estadi previ, no sols a nivell material o temporal, sinó també a nivell intel·lectual, ja que confegir un objecte a partir de fibres vegetals implica la capacitat d'abstracció que suposa crear un objecte del no res.

[Tornar al Sumari](#)

[Tornar al Sumari](#)

Olga Soffer

5. Les venus paleolítiques

Les cèlebres estatuets paleolítiques, també anomenades «Venus paleolítiques» es consideren avui testimonis indirectes del valor de la tecnologia de la fibra. Les raons són de recorregut empíric. Els ornaments corporals com xarxes per al cabell, cinturons, faldons, braçalets o collarets que llueixen les petites talles, representen evidències molt clares d'estris teixits amb fibres vegetals, tal com ha afirmat l'arqueòloga **Olga Soffer**, del Departament d'Antropologia de la Universitat d'Illinois. Una observació inqüestionable que han corroborat autoritats com James Adovasio i DC Hyland del Mercyhurst Archaeological Institute de Pennsylvania.

L'exquisit detall amb què estan esculpides les decoracions d'algunes estatuets testifica, segons aquests autors, que les habilitats de teixir i trenar fibres així com els productes finals resultants es tenien en una alta estima pels seus entorns. El valor assignat era prou significatiu com perquè en molts llocs d'Euràsia els estris teixits o trenats es transformessin en fets culturals transcendents a gravar-sobre pedra, ivori o ós.

En aquest sentit, Olga Soffer denuncia que a la literatura tradicional sobre el Paleolític Superior s'ha prestat molt poca atenció als assumptes relacionats amb el gènere i els seus «oficis» o dedicacions, gairebé sense tenir en compte que l'ús de fibres vegetals per teixir els ornaments exhibits per algunes «Venus» estava associat a una categoria social de dones, que probablement, tenien prestigi in situ i ostentaven poder. A més, sosté aquesta experta, que és molt factible que les portadores d'aquests adorns fossin també les inventores, productores i finalment usuàries d'aquesta important indústria.

Les científiques expertes en aquests supòsits d'allò material en aquestes èpoques, fan èmfasi que les dades disponibles semblen indicar cada vegada amb més claredat que van ser les dones les que van teixir tèxtils i

DETALLS TÈXTILS EN ELS CAPS DE LES ESTATUES "VENUS PALEOLÍTIQUES"



"Venus" Kostenki, Rússia



"Venus" Brassempouy, França



"Venus" Willendorf, Alemanya

van trenar cistelles en els temps del Paleolític Superior. I aquesta afirmació, com apuntem més amunt, no només es basa en el registre arqueològic, sinó també en el etnogràfic.

Pel que fa a l'etnografia es refereix, ja el 1991 Elizabeth Barber ressaltava que són nombrosos els estudis que han posat de manifest l'estreta associació existent entre les dones i el món de les plantes en les societats de tecnologia simple (és a dir, pobles caçadors-recol·lectors), on els tèxtils i la cistelleria es produeixen per satisfer les necessitats domèstiques i les comunals.

Per la seva banda, el 2005, l'arqueòloga Linda Owen també subratllava que els estudis etnogràfics documenten clarament no només l'estreta associació entre les dones i la recol·lecció de les plantes amb fins alimentaris i medicinals, sinó que a més aquesta associació s'estén a la transformació de els productes vegetals en estructures més complexes mitjançant el teixit i el trenat. Avui a això se li diu «aprofitament integral», mai «temps marginal de tasques sense fins útils».

Cal tenir en compte, però, que assignar amb certesa una tecnologia particular a qualsevol grup social

Venus de Hohle Fels.



Venus de Lespugue.



concret d'individus és un repte difícil. I això és especialment així a mesura que ens retardem més enrere en el temps. «A l'estar separats al voltant de 25.000 anys de les primeres documentacions sobre els qui teixien en la prehistòria europea, dotar la tecnologia tèxtil de gènere s'ha de fer, en el millor dels casos, amb gran prudència», ha destacat Soffer.

El que s'ha exposat, per tant, no pretén suggerir que els homes no juguessin cap paper en les tecnologies basades en fibres vegetals. De fet, hi ha nombroses dades que demostren que algunes categories d'estrís, com ara cert tipus de calçat i algunes classes de xarxes, són sovint fetes per homes. Però així mateix sembla cert que aquestes produccions masculines són l'excepció i no la norma.

En qualsevol cas, hem de tenir present que si les dones i els homes van exercir tasques diferents o complementàries en el passat, això no té perquè implicar que unes tasques, a ulls i enteniment del nostre temps, fossin socialment més valorades que altres ni, molt menys, conduir necessàriament a la subordinació d'un col·lectiu enfront d'un altre.

Quan aquests detalls tèxtils passen a formar part de la indumentària humana, es converteixen en un nou llenguatge. L'ús de faldilles es creu que va servir com un anunci de la capacitat de la dona per tenir fills. Des del principi, la Sra. Barber (1) afirma que "la roba ja s'estava convertint en el següent idioma de la raça humana després de la parla, únic en la seva capacitat per transmetre informació important (si és simple)... La núvia vesteix de blanc. La roba fa a l'home. Les disfresses populars estan decorades amb dissenys i colors simbòlics per promoure la vida, la prosperitat i la seguretat. Ara tenim missatges en samarretes.

Més endavant, la mitologia grega associa la creació de vida a fer fil i el filar. Com explica la Sra. Barber: Les dones creen fil, d'alguna manera ho treuen del no-res, de la mateixa manera que produeixen nadons del no-res. La mateixa imatge està latent en el nostre propi cicle de vida. Significa que extreure, estirar molt".

[Tornar al Sumari](#)

[Tornar al Sumari](#)

6. Una eina per fer corda

Els arqueòlegs, sota la direcció de Nicholas Conard, van descobrir durant l'estiu de 2015 a la cova de Hohle Fels (Alemanya) una eina per trenar cordes en el Paleolític. Un nou objecte sorprenent i diferent. Un any després del descobriment, els investigadors de la Universitat de Tübingen publicaren els resultats dels seus estudis.

Fet d'ivori (marfil) de mamut, l'objecte mesura 20.4 cm de llarg. Està perforat amb quatre forats rodons de 7 a 9 mm de diàmetre. Cada un d'aquests forats està proveït de talls helicoïdals profunds i tall amb precisió. Sembla que aquests relleus no són decoracions. Aquestes "empremtes helicoïdals" estan destinades a la fabricació de cordes. Els detalls de relleus tallats ajuden a que les fibres es torcin correctament. Aquest dispositiu s'ha utilitzat per unir de prop les fibres de la planta i obtenir longituds de corda sorprenentment forts.

L'excel·lent conservació de l'objecte i els seus solcs és per als investigadors una veritable oportunitat. En ser complet i intacte, va facilitar la feina dels arqueòlegs per reconstruir l'ús d'aquesta eina. Sembla que les osques gravades són avenços tecnològics per a equips de fabricació de cordes en lloc de només decoració.

Per als caçadors-recol·lectors, la invenció de la corda va ser un avanç tecnològic de gran importància. La corda pot ser útil tant per a la caça (trampes...) com per al transport, o fins i tot per a la fabricació d'un hàbitat temporal... Desafortunadament, les fibres i cordes es poden conservar només en molt rares ocasions. Sols oportunitats com el gel o fang les han fetes arribar als nostres dies. Les restes de fibres paleolítiques són, per tant, escasses i, fins ara, era difícil per als prehistoriadors conèixer els orígens de la fabricació de cordes.



El descobriment d'aquesta eina per fer corda ens situa 40.000 anys abans de Crist. Per tant molt abans ja es devia fer corda sense cap estri.

Vers aquestes dates hem de situar els orígens dels teixits de fibres vegetals i de la llata.

Font: Diari Universitat de Tübingen *Science Daily Sci-News*



Simulació de la fabricació de cordes en la prehistòria amb l'eina Hohle Fels. Imatges: Universitat de Tübingen

[Tornar al Sumari](#)

[Tornar al Sumari](#)

7. L'agulla, una eina i un gran avanç tecnològic

De tots els trenats de fibres vegetal, probablement l'obra de pauma fou de les darreres que es degué desenvolupar ja que és la que necessita més complexitat tècnica: una agulla per cosir i donar forma a l'objecte.

Recordem l'advertència feta a la pàgina 10 citant Gordon Childe, que en tractar-se de prehistòria, gairebé tots els enunciats haurien de ser acompanyats de la frase: *«Amb els testimonis que ens dispo fins ara, la probabilitat afaforeix l'opinió que»...*

Segons els indicis arqueològics, avui en dia, podem situar l'origen de la manufactura tèxtil dins del Paleolític Superior. El fil trenat, usat en forma de cordó o cordes va poder ser una de les primeres tècniques tèxtils, sembla clar que van ser emprades des del Gravetià (30.000-20.000aC) per les evidències arqueològiques que tenim, s'elaboraven cordes o cordons amb fibres vegetals fines aptes per a ús tèxtil. Tot apunta això perquè en aquest període es realitzaven puntes de projectil i altres implements, que requerien per al seu funcionament unir-los a un eix, de manera que necessitarien fibres vegetals o animals en forma de cordó per a unir-les. També veiem el gust pels elements d'adorn personal, els quals estarien units per algun tipus de fil o cordell realitzat en fibra vegetal.

10000 anys després, durant el Magdalenian (entre el 17.000 i el 9.500 aC) es produeix la primera gran expansió de l'agulla; la tenim documentada a la conca de París, als Pirineus, en el Jura i a les zones cantàbrica i llevantina peninsulars. A la península ibèrica, l'obra magdalenian més famosa són les coves d'Altamira. L'increment no només és geogràfic, sinó també quantitatiu.

En el Magdalenian superior el treball de l'ós i de l'asta arriba a límits de perfecció molt alts, amb els arpons, per exemple.

A partir del 8000 aC., el canvi climàtic (època postglacial) va suposar un canvi en la flora i la fauna ja que es va passar a un clima temperat) per tant va fer que l'home modifiqués els seus costums i donàs lloc a una nova etapa: El neolític. Entre el 7000 aC i el 4000 aC.

Al llarg del Neolític es comencen a diferenciar les diverses tècniques en relació a l'ús de fibres animals i vegetals: cistelleria, teixit, cordes i trenat. Per tant l'obra de pauma, com a tal, podria haver començat a desenvolupar aquest període.

A Mallorca s'han trobat agulles al jaciment dels Closos de Can Gaià, situat als afores de Portocolom (Felanitx). És un poblat de navetes (navetiformes) de l'edat del bronze. El poblat fou construït cap al 1700 aC, (1) A la imatge podeu veure, a l'apartat I, un exemple d'agulla trobada allà.

En resum, per fer una peça d'obra de pauma són necessàries tres condicions alhora:

- **Coneixements, saber**
- **Domini d'una tècnica**
- **Els estris, l'agulla per cosir la llata el garballó o palmera semblant**

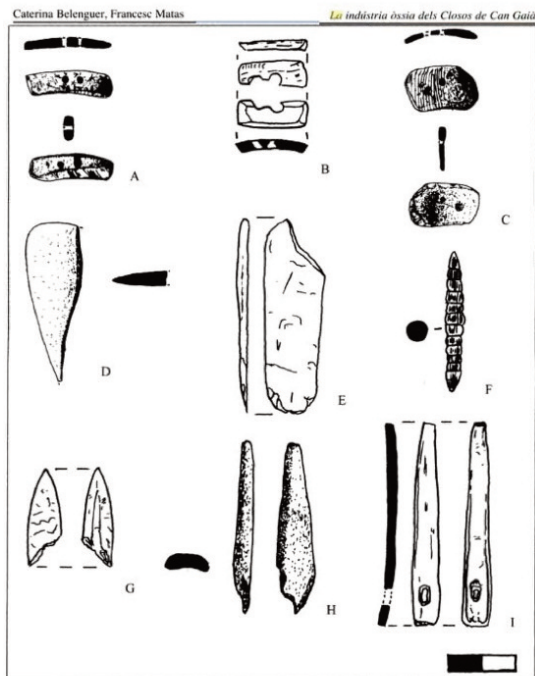


Figura 5. A) Botó rectangular, B) Botó de perforació en V, C) Botó quadrangular, D) Fragment d'espàtula, E) Fragment d'espàtula, F) Peça indeterminada, G) Punta de punxó, H) Fragment de punxó, I) Fragment d'agulla.

Agulles trobades al jaciment dels Closos de can Gaià (Felanitx)

[Tornar al Sumari](#)

[Tornar al Sumari](#)

8. Referències més antigues i importants a la península i a Mallorca. La sandàlia.

Fins ara he esmentat les troballes més importants i més antigues a nivell mundial. No voldria acabar sense mostrar les referències més antigues de la península i de Mallorca:

L'any 1868 Manuel de Góngora va donar a conèixer al llibre *Antigüedades Prehistóricas de Andalucía, cova de los Murciélagos de Albuñol (Granada)*, una de les troballes originàriament més espectaculars de la Prehistòria peninsular. Gràcies a les especials condicions mediambientals de la cavitat s'havien preservat en perfecte estat de conservació més de seixanta restes humanes momificades. Un d'ells amb una diadema d'or, i sovint vestits amb túniques d'esparg, així com tocats amb capells i calçat del mateix material. Al costat de cada un d'ells hi havia un cistell o bossa d'esparg, dos d'ells contenien terra negra. Molts d'aquests cistells, així com els teixits, conservaven seus primitius colors en el moment del seu descobriment, distingint-se en particular els colors vermell i verd. Les peces estaven tan ben conservades que es va dubtar del seu origen fins els anys 80.

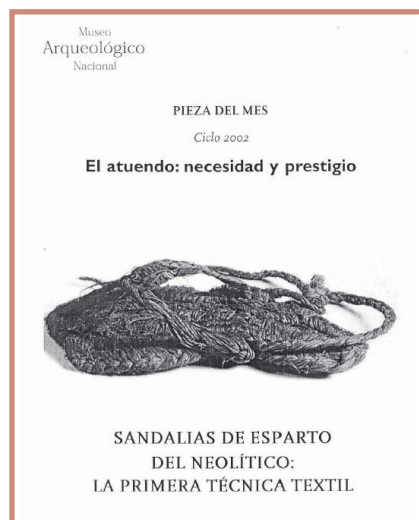
I si el conjunt de cistells és espectacular, no ho és menys el de les sandàlies, de les quals el Museu Arqueològic Nacional conserva quinze exemplars complets. El conjunt de peces constitueixen un llegat excepcional dels objectes d'ús quotidià del Neolític.

Les datacions per Carboni 14 a partir de diverses mostres d'altres objectes d'esparg del mateix jaciment permeten situar aquest conjunt entre el 5.200 i el 4.600 a C., el que ho converteix en el més antic testimoni de cistelleria i cordilleria de la Península Ibèrica conegut en l'actualitat.



Museu Arqueològic Nacional (Madrid)

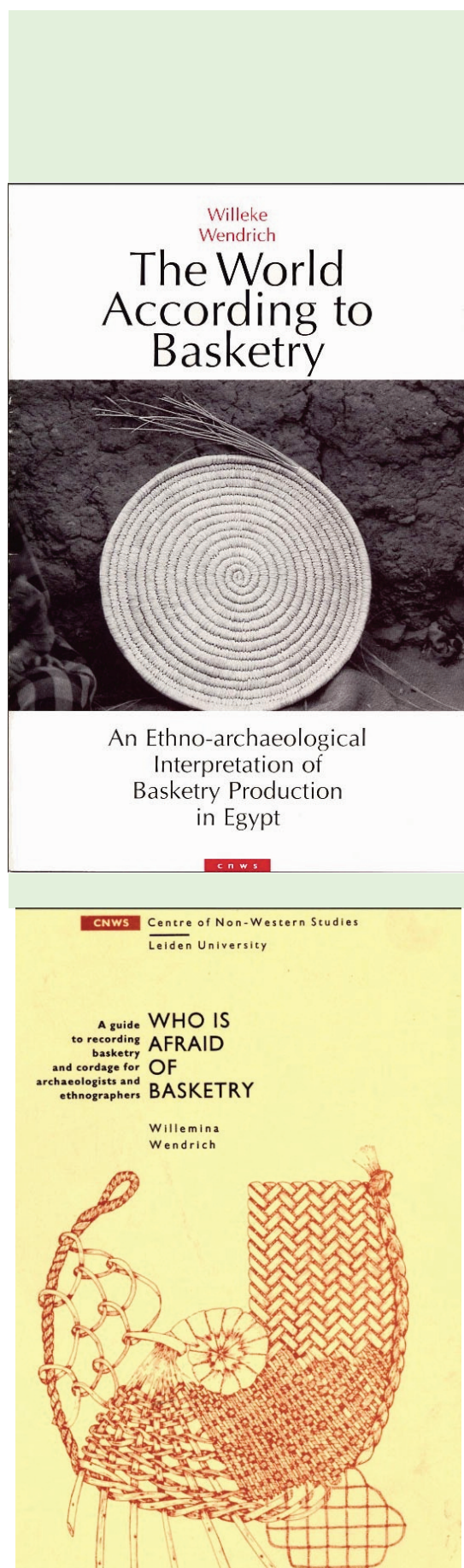
En aquest jaciment totes les restes trobades són d'espart (Stipa tenacissima, L.). L'any 2002 el Museu la declarà peça del mes i va fer una fitxa divulgativa molt interessant. [Clicant [aquí](#), teniu l'enllaç en pdf]



Gasull, Llull i Sanahuja (1981) en la descripció dels treballs al poblat talaiòtic de Son Fornés a Montuïri afirmen: **«tot i que no estiguin documentats arqueològicament, van haver d'utilitzar cordes per l'arrossegament de les grans pedres i troncs. El material emprat per a la seva fabricació podia consistir en tiges d'arbustos, arrels, escorces d'arbres, herbes diverses o matèria animal, tal com pèls, llana de xais, tendons, nervis o pells. Els habitants de Son Fornés comptaven amb tots aquests productes per trenar i torçar fibres vegetals i obtenir cordes; a més, l'illa de Mallorca es caracteritza per posseir gran quantitat de garballons i d'espart, plantes idònies per aconseguir tot tipus de cordatges. Tinguem en compte que amb una corda de garballó d'1 cm. de diàmetre poden arrossegar-se sense que es trenqui uns 200 kg. de càrrega.»**(1)

L'única referència de fibra vegetal a Mallorca és la d'un teixit realitzat amb garballó procedent de Son Serralta a Puigpunyent esmentat a Rossello-Bordoy (1971). (2)

[Tornar al Sumari](#)

[Tornar al Sumari](#)

9. Dues lectures de referència. Willeke Wendrich

L'autora Willeke Wendrich ha realitzat exhaustius estudis a nivell global sobre la cistelleria i les seves tècniques. Els llibres són accessibles ja que tenen llicència Creative Commons. Les podeu llegir clicant damunt l'enllaç:

Wendrich, Willeke (1999): *El món segons la cistelleria. Una etno-arqueològica interpretació de la producció de la cistelleria*. Institut d'Arqueologia de Cotsen. USA

En base a dos llocs arqueològics diferents, a saber, Tell el-'Amarna en el Medi Egipte (aproximadament 1350 aC), i Qasr Ibrim a Núbia (principalment del segle III aC al VI dC), on es va trobar la senalleta de llata que es troba al British Museum. Aquest llibre tracta sobre la producció de cistelleria en l'antiguitat. Egipte. També desenvolupa un estudi de fabricants de cistelles contemporanis en el Medi Egipte i Núbia. El llibre tracta dels aspectes tècnics de la producció de cistelleria, i posteriorment amb el món més ampli dels fabricants de cistelles. El llibre està acompanyat per un arxiu de vídeo que il·lustra les troballes presentats en la presentació escrita.

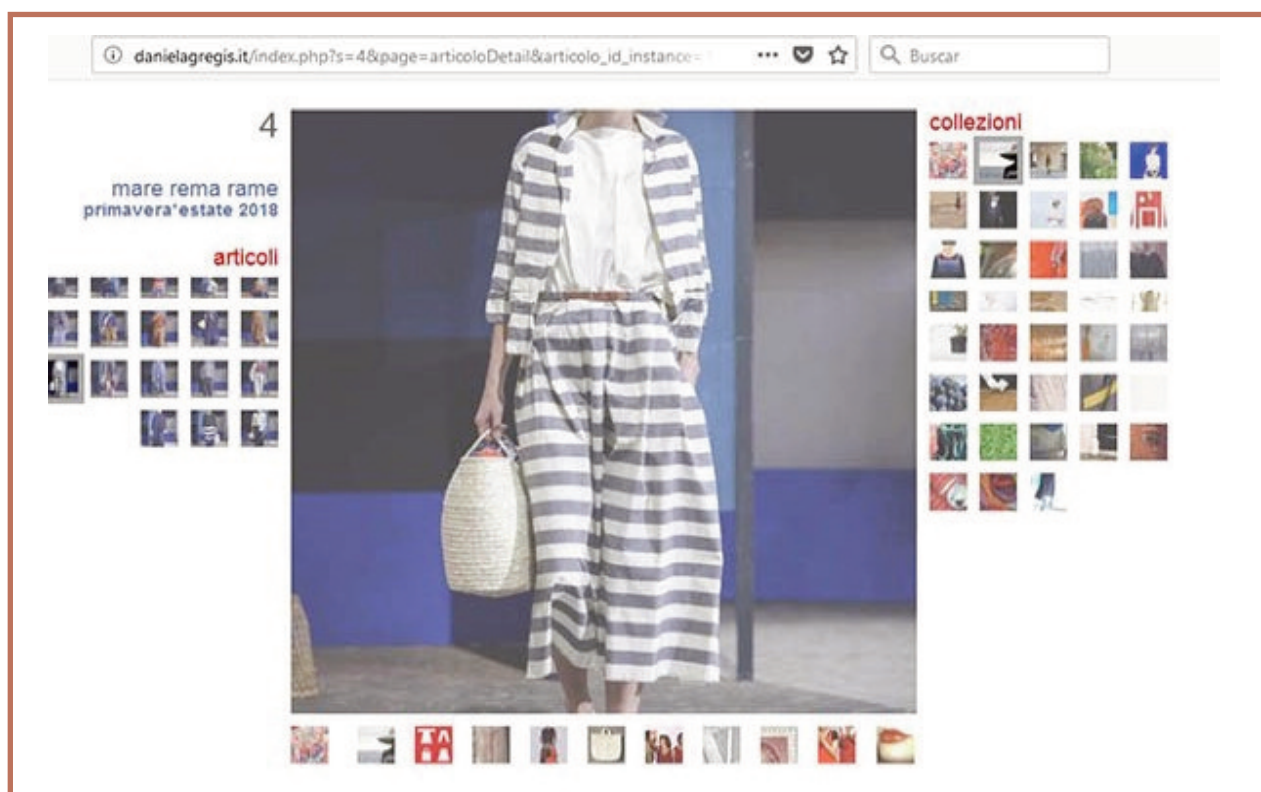
Willeke Wendrich (1991). *Qui li té por a la cistelleria? Una guia per registrar la cistelleria i el cordatge per arqueòlegs i etnògrafs*. Leiden University. Nederland.

Anàlisi de tots els tipus de trenat de fibres vegetals que hi ha en funció de la complexitat dels processos que implica cada un d'ells.

[Tornar al Sumari](#)

10. Conclusions

- El trenat de fibres vegetals es situa al Paleolític al voltant de 40-30000 anys abans de crist.
- La corda suposà un avanç a nivell social tan important com la roda.
- Els primers recipients per a líquids o eren fruits assecats i buidats (tipus carabasses) o cistells recoberts de fang deixat assecar.
- Al Neolític, de la corda es passà a la senalla. L'agulla és un estri important per a l'elaboració d'alguns tipus de senalles. La senalla formava part dels rituals més importants, d'aquí l'estela d'Asurbanípal.
- Cada poblat emprava les fibres vegetals que tenia al voltant, tot i que ja en el neolític, s'han trobat llavors d'espart que es sembraven.
- La pauma fou una matèria molt bona per fer cistells degut a la seva resistència.
- Possiblement, les primeres obres de pauma com es fan a Capdepera es feren entre Mesopotàmia i Egipte en el Neolític. 5-3000 anys abans de Crist.
- L'obra de pauma arribà a Mallorca amb els fenicis a l'època talaiòtica.



11. Epíleg: El futur de l'obra de pauma

Encara queda molt per investigar. I voldria acabar amb una ullada al futur.

Els especialistes, o més ben dit, les especialistes en el trenat de fibres vegetals a nivell mundial tenen la percepció que, lluny de desaparèixer, aquests objectes duen camí de convertir-se en elements de luxe. A partir de que cada objecte és únic i irreplicable i te unes característiques molt especials, els dissenyadors, sobretot, de moda li atribueixen un valor afegit.

La Revista digital *Cap Vermell* ja es va fer ressò, fa dos anys, de la col·laboració de les madones de la llaia amb la dissenyadora de moda italiana Daniela Gregis. Ho titulaven: «L'obra de pauma de Capdepera arriba al Japó». Daniela, lluny de convertir l'obra de pauma amb una moda passatgera, la continua incorporant a les col·leccions actuals com a complements de moda.

[Tornar al Sumari](#)

I no sols és ella. És un fet que s'hagi convertit en tendència perquè una multinacional de la moda com **Ralph Lauren** ho incorpori a les seves col·leccions (això sí, res a veure amb els preus de Son Poca Palla).

A continuació podeu gaudir de diverses fotografies i els enllaços d'origen, Fitxau-vos en els petits detalls que les fan úniques.



Tret de la revista de moda **VOGUE**



Revista digital **STUDY OF STYLE**.
Dissenyadora: Vanessa Seward



ALEXACHUNG Spring 2019 Ready-to-Wear Fashion Show Collection



Revista digital **CUT Y PASTE**. Street style.



REVISTA DE MODA galiana street



Les dues darreres fotos són de [Daniela Gregis](#) i l'obra de pauma feta a Capdepera.



No fa gaire, maig del 2018, *Cap Vermell* publicà l'article «**Il·luminació amb obra de palma a ES RE-BOST**» de Palma, amb aquesta foto. Una decoració semblant, amb obra de pauma, tenen a Son Jaumell.

És evident que la moda i decoració amb obra de pauma va a més. Ja no és la moda hippy dels anys 60, tot i que hi resten reminiscències. Avui, podem trobar-la a llocs que si no són de luxe, si no que els podríem qualificar d'«exclusius» amb estormies, làmpares, coixins, jardineres etc.

Per altra banda, ses Maries ens han mostrat aquest estiu (2018) a l'exposició del Melis Cursach que tot es factible i bell amb l'obra de pauma. Com afirma l'especialista en art **Catalina Garau**, tot aquest moviment forma part del que s'anomena **estil mediterrani** i es consolida com a un disseny que ha de ser present a totes les col·leccions amb valors afegits de natural i ecològic.

Per acabar, TRES CONSIDERACIONS:

- Una general: El teixit de fibres vegetals i per afe-
gitó l'obra de pauma s'hauria de proposar a la
UNESCO per tal que fos declarada **patrimoni im-
material de la humanitat**.
- Caldria fer un projecte a nivell europeu de tota
l'artesania de teixits de fibres vegetals que encara es
treballen per tal d'intercanviar experiències i plantejar
un futur comú.
- I la darrera, molt particular i concreta: de cara a
Capdepera, afirmaria que l'obra de pauma hauria de
ser un objectiu estratègic com a municipi i s'hauria
fomentar la seva producció, incentivar el seu us, la di-
fusió de la feina i de tot el procés (de fet son l'únic
municipi de Mallorca on es fa una recollida de pau-
mes), i, perquè no, tornar a utilitzar el logotip **FET A
CAPDEPERA**.

Finalment, donar les gràcies a tots i a totes les que
heu mantingut viva l'obra de pauma a Capdepera.



[Tornar al Sumari](#)

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- (1) ADAMS, Nettie K. (2016). «Bordados de Qasr Ibrim, Nubia egipcia». En: Gillian VOGELSANG-EASTWOOD (ed.). *Enciclopedia del bordado del mundo árabe*, Londres: Bloomsbury Academic, pp. 94-113.
- (2) ROSELLÓ-BORDOY, G. «Excavaciones en los talaiots de “Son Serralta”» (Puigpuñent, Mallorca), a N.A.H., XV, Madrid, 1971, pàg 16.
- (3) i (4) CHILDE, Gordon V. (1954). *Los orígenes de la civilización*. Fondo de cultura económica. México.
- (5) SOFFER, O., J. ADOVASIO, J. and D. HYLAND (2000). «The Well-Dressed Venus: Women's Wear ca. 27,000 BP». *Archaeology, Ethnology, and Anthropology of Eurasia*. Institute of Archaeology and Ethnography SB RAS., Russia.
- (6) BARBER, E. (1991). *Prehistoric Textiles*. Princeton University Press. Princeton, NY.
- (7) BARBER, E. (1994). *Women's Work: The First 20,000 Years*. W.W. Norton and Co., New York.
- (8) BELENGUER, C. i MATAS, F (2005): «La indústria òssia dels Clossos de Can Gaià». *Revista Mayurqa*, 30. Facultat de Ciències Històriques i Teoria de les Arts. Palma.
- (9) GASULL, Pepa; LLULL, Vicente; SANAHUJA, María Encarna.(1981): «Procesos de trabajo en la construcción del talaiot no 1 de Son Fornés (Montuïri-Mallorca)». *Pyrenae*. Vol.: 17-18 p. 211-22

[Tornar al Sumari](#)

BIBLIOGRAFIA

- ALFARO GINER, C. (1980): «Estudio de los materiales de cestería procedentes de la Cueva de los Murciélagos (Albuflol, Granada)». *Trabajos de Prehistoria*, 37: 109-162.
- ALFARO GINER, C. (1984): *Tejido y cestería en la Península Ibérica. Historia de su técnica e industrias desde la Prehistoria hasta la romanización*. Biblioteca Prehistórica Hispana, Vol. XXI, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Madrid, 1984.
- BARBER, E. (1991). *Prehistoric Textiles*. Princeton University Press. Princeton, N.J. Barber, E. (1994). *Women's Work: The First 20,000 Years*. W.W. Norton and Co., New York
- CACHO, Carmen; PAPI, Concepción; SÁNCHEZ-BARRIGA, Antonio; ALONSO, Fernán (1996). «La cestería decorada de la Cueva de los Murciélagos (Albuñol, Granada)». *Complutum Extra*, 6(I), 1996: 105-12
- SOFFER, O., J. ADOVASIO, J. and D. HYLAND (2000). «The Well-Dressed Venus: Women's Wear ca. 27,000 BP». *Archaeology, Ethnology, and Anthropology of Eurasia*. Institute of Archaeology and Ethnography SB RAS., Russia.
- WENDRICH, Willeke (1999): *El món segons la cistelleria. Una etno-arqueològica interpretació de la producció de la cistelleria*. Institut d'Arqueologia de Cotsen. USA

[Tornar al Sumari](#)



CAP VERMELL

capvermell.cat

Publicat per capítols el 29, 30 i 31 d'agost, i l'1, 13,
14, 15, 16 i 18 de setembre de 2018.

[Tornar al Sumari](#)